איכה ישבה ממשלת ה„בכיה"?

מאת ד"ר ישראל אלדד

איכה.

מונח זה כבר־הזהיר ורחיי־הדמע לא בשרירות ולא בפרירות נבחר כאן, כי אם בקריריות מתר שבת כשייך לעניין. כמתחייב ממנו מן הצד ה־חיצוני על אותו ביטוי שנזרק לחלל הריק של־נו, או לחלל המלא, הגדוש, העובר על גזותיו ונותן ריחותיו מחזיותיו של דת וחזיותה של־פת, שביתות אל־על ואל־מטה, ומן הצד הפנימי של אותו ביטוי על משמעותו ההיסטורית לשע־תו ולשעתנו.

בכייה לדורות.

כאשר הטיל מר בן־גוריון מעל במת הכנסת אבן כבדה זו, שהיא מאבני הכותל ההוא שהוא עדות לחורבנכנו, לחרפתנו, לאי־באולתנו, וראי ידע מאין הוא לקוחה, ודאי ידע את האימרה כולה, את הענייין כולו שממנו נחצבו שתי מלים קשות אלו, מטבע לשונית קדומה כי אם מלים שנים ואשר לא נפחתה, אשר לא נפחתה מהלילה ההוא ועד עצם היום הזה.

ורק זאת לא ידע כנראה: שאבן זו לא כראשים שהוטלה כהם היא פוגעת כי אם בראי־שים אחרים, ולא עניין שהיה היא קובעת כי אם שתעיד להיות, לחזור ולהיות, אולי מחר, אולי עוד הלילה, ולגרות לבכייה לדורי דורות, ואולי לדראון עולם.

הבה נרד אם כן לשכבה לשונית עמוקה זו: בכייה לדורות, ואם כי הקוראים יודעים את סיפור המעשה ורבים ודאי גם את מעשה המר־רש ההוא, טוב כי נשוחה אותם שוב לפנינו, כא־שר נשוב על תפלות קדומים ועל משלי קדומים שאמת כהם, שוב ושוב, ולא נאמר: שמענו, ידענו.

ראשיתו מעשה המרגלים. שנים עשר מרגלים נשלחים לתור את הארץ כדי לדעת איך לכוא אליה לכבשה, והם חוזרים משם והרוב המכריע — לא שבעה נגד ששה, כי אם עשרה נגד שנים, משמע רוב מיוחס עד מאוד — אינם אומרים עוד איך לבוא ולכבוש כי אם מפילים ספק ופונים ב„לאו" על השאלה שלא נשאלו כלל: אם לבוא ולכבוש.

לא נשאלו, שהרי אין זה בסמכות קביעתם, זה נקבע מגבוה. לא נשאלו, שהרי אין זה עניינם, זה עניינם של כל הדורות הבאים, זה עניינה של האומה לא כמות שהיא לשכיסתי־לפלגותיה, כי אם כמות שנועדה להיות. המרג־לים נשאלו איך ולא אם.

והם ענו „לאו" על עצם הענייין. מדוע? כי עז הפנים היושב בארץ, ועוקים בה „נוחי בעינינו כתבנים" ונפול בחרב וכו' וכו'.

וכאשר העזו שנים — כלבד מתוך עשרה, שני פורשים מן העדה — להתנגד לעשרה ול־עודד את העם לעלות, אמרה כל העדה, ל־משמע הרוב המרחלם שבמרחלם, הדימוקראטי ביותר — לרגום אותם באבנים.

(כן אני יודע, אני יודע, אתם מכירים את היסוד, כן, אני יודע, אני יודע, אתם אינכם אר־הבים אולי את „תרגום אונקלוס" שלו, מין תר־גום שלו, ללשונו שלו־זו הלשון שהשקמשתי בה לעשות וכבר לימדונו חז"ל לקרוא תמיד, בכל דור, „שנים מקרא ואחד תרגום", וכל דור בתר־גום שלו, ללשונו וזו הלשון שהשתמשתי בה לעיל, היא לשון היום הזה למעשים של הימים ההם).

„ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה הוא־א: הנה הגענו ל„בכייה" ההיא. אך היכן ה„דורות"?

זה מעשה המדרש שאין כמותו לפשט:

„אמר יוחנן, אותו לילה ל"ל תשעה באב היה. אמר להם הקב"ה: אתם בכיתם בכייה של חנם ואני קובע לכם בכייה לדו־רות".

כיצד יודע ר' יוחנן שזה היה ליל תשעה באב? אכן, ישבו מפרשים ועשו חשבונות שונים כדי להוכיח שאכן זו היה, אלא שלא חשבונות אלה של הלוות הם המכריעים, כי אם חשבון הנפש ההיא. חשב וחישב ר' יוחנן — הוא־הוא ר' יוחנן שכבר הזכרנוהו פעם במקום הזה, כמי שאמר שגאולת ירושלים של משה קודמת לזו של מעלה — שהנוסח ההיא אשר נרתעה במדבר, אשר מוכנה היתה לשוב מצרי־מה מאימת „ענקים אשר בחברון", הנפש ההיא הבוכה, היא שגרמה כעבור שבע מאות שנה ואחר כך שוב כעבור שבע מאות שנה בערך, לחורבן שני בתי מקדש, לתשעה כאב, שהפך לנו בכייה לדורות רבים וקשים. זו הנפש ההיא, נפש המרגלים.

עד עצם היום הזה.

*

במה מדובר פה ביום הזה? הן מותר כבר לאמר לאחר שניתן הדבר לפרסום ולפ"נ שאוסרים על פרסום דברים פפורסמים:

המדובר בהחלטת הממשלה הזמנית של מדי־נת ישראל בקיץ תש"ח (כאחד הימים יחשוב מישהו שזה שוב היה בתשעה כאב, והוא לא יטעה אלא בימים אחדים אם כשבוע, שבועיים בלבד, שהרי זה היה לאחר פיצוץ משאבות המים בדרך לירושלים ולא כלתש המזידים לאחר הריגת ברנאדוט) **ההלטה הדוחה התק־פה על שכם בצפון וחכרון בד־רום לפיגור הלבון העבר־ני ושחרור ירושלים ועם זאת כל שטח הארץ עד לירדן.**

ומכיוון שממשלה זו החלישה ברוב דעות — שבע נגד שש, שמעי וזכרו, שבע נגד ששה ולא עשרה נגד שנים — נגד פעולה זאת, גרמה — כדבריו הצודקים של מר בן־גוריון — „בכייה לדורות".

אך ראו נא ראו, היכן וכיצד הוא עושה זאת, מר בן־גוריון, היכן וכיצד הוא מספר לעם ענייין מכריע זה. לא ביום תשעה באב ולא ביום נפילת העיר העתיקה ולא ביום הצ־עצמאות ב־חלקה־של־הארץ ולא מעל מרומי הר ציון אל מול פני החומה, כי אם שם, באותו בית פרומין, המארח את הכנסת, וכך, דרך אגב, כין פולמוס דתי ובין חיכוח לשון הרע, וכדי לגנח כך, דרך אגב, את אחד השרים מתוך הסביבה ההם, שהיה מכבדו עד שנתגלע אותו ריב עמו בענייין ה„פרשה", ונזדמנה הזדמנות לקטלו ולהטיל עליו — ולא על שלושת חברי מפא"י האחרים מבין אותם השבעה — את האחריות ל„בכייה לדורות".

ושמעו נא שמעו כיצד מגיבים על כך אצלנו, חברי הכנסת והנאשמים, האופוזיציונרים והע־תונאים? זה לא עניין יוסלית ולא ניתוח מתים וודאי שלא עניין הצמדת משכנתאות. על כך אין הפגנות זעם, על כך אין כותרות ראשיות, על כך אין קורעים קריעה, לכל היותר קריאות בי־ניים, לכל היותר איזה פלפול יורידי על אחריות קולקטיבית.

יורד מן הפרק.

לא, אדוני ראש הממשלה דאז ודהיום, ושר הבטחון מאז ומתיום, והנובלייטול על עצמו את כל הנצחונות ולהטיל על אחרים את כל השלכונות מאז ועד היום, לא כך דנים בעניין אשר כזה, לא כך מתפרקים מנטל כזה, דרך אגב של התנגדות בכנסת, ולא כך משתחררים מאחר־ריות, על ידי הסתתרות מאחורי הגב של „הח־לש ורוב במטלה ההיא". ואין הצלה באותו תירוץ שאז סרם היה חוץ אחריות קולקטיבית, שהרי אחריות קולקטיבית — ומה עוד בעניין אשר כזה — הוא עניין מוסרי ולא פורמאלי.

האחריות המוסרית והאחריות ההיסטורית, לא זו הפורמאלית שבפני נבחרי העם של היום הנבחרים לפי אינטרסים מלכליים, כיתתיים, לפי נטיות לעבל והב וליסיר הבטר, האחריות הע־מוקה והמכרעת בפני הדורות שלהם נגרמה הב־כייה, אחריות זו מוטלת אך ורק על מי שהיה את ראש ממשלה ושר כטחון האחראי למעשה, לכל המעשים שנעשו אז ואשר לא נעשו. לא מטעמי אותה אחריות פורמאלית על ממשלה זה, ולא מפני שבין המצביעים נגד ההצעה המשחר־רת הרוא היו גם חברי מפלגת השלטון מאז ועד עתה, אשר שלשתם או לפחות שניים מהם היו בכלל בעד דחיית הקמת המדינה, כמוהם גם שרים אחרים בממשלה זו שמר בן־גוריון הר־כיב, וזה לא מגע בעדו למנותם לשרים במדינה, ואף לא מפני אותה מסקנה שחייב היה בענייין אשר כזה להוציא ראש ממשלה ושר בטחון לא־חר הצבעה שכזאת: לפטר, לפזר ממשלה אשר כזאת, חסרת תפישה היסטורית, צבאית, חסרת אחריות לדורות (האמנם מתוך חשכון ספסר הא־בות הצפוריתן) אי — להתפטר, ולא לעבור לסדר היום כאילו מדובר היה בהצעת תוספת־יוקר.

אך לא. גם לא משום כך, כי אם מטעם עמוק ומכריע יותר מזה, מטעם שאינו מבטל את כל הטעמים הללו, אך הוא מייתר אותם:

איככה ולמה בכלל מביאים עניין אשר מזה, מבצע לחיסול הלגיון, לשחרור חברון ושכם וירושלים, לדיון והלבבעה של ממשלה בכלל, וממשלה אשר כזאת בפרט?

אם משרד בטחון ומפה צבאי כללי קובעים שזה נחוץ וזה כבדר האפשר, מי זה מתיר לשי־אול מפי שלשה עשר ראשי־שבטיא־מפלגתיא ב־ישראל, לא על ה א ר י ן, כי אם על ה א ם בכלל? וכי לא ידע מר דוד בן־גוריון מהו „כוח הח־זון", מהי „תגובת הכיסופים", מה הם „מימדי ההעזה" של השרים שלו בממשלה ההיא? האם לא הכיר את „עקרונותיהם" המדיניים? האם לא זכר את מעמדותיהם מימי המאבק ומימים 14 ב־מאי?

אז — שמא — להפך?

שמא הביא את הצעה ההיא להחלטת ממשלת כזאת דוקא מכיוון שידע את השקפות הרוב של חבריה, דוקא מכיוון שברור היה לו מראש — וקל היה לעשות את החשבון מראש ולברר אישית לפני הישיבה — שה הצעה תדחה, ועל כן הביא אותה לדיון והחלטה, על כן, מדי ליצור „אליבי" אשר כזה בפני ההיסטוריה, מכיוון שהוא עצמו, גם בזה, כבדברים אחרים, לבו חלוק היה עליו בין תחושת ההיסטוריה מהר ובין הנפש המפאיית הקלילית, המגדודית, מאידך. וזה היה המוצא המסבך הנפשי.

אחרת לא יובן, אחרת לא „יסלח שלל כף המאזנים להברעה היסטורית כזאת לא הוטל הכל, או אינם בנטיית ראשית ממשלה, כפי שנעשה לא פעם בענייגים פחות חשובים, ואז לפחות אחר מאלה השבעה היה נרתע, או — כיתוד באשר ממשלה זו אף לא היתה לה גוש־פוקא דימוקראטיא, היא לא בנבחרה, כי אם הוקי־מה על דרך קנוניה בין־מפלגתית, שהרי גם לא על סהרת ההסתדרות הציונית כי בצירוף אגודת ישראל — פיזורה של מפ־שלה זו ומינוי ממשלת חרום הראויה לשמה ההיסטורית.

ואם אחת משתי אלה לא נעשה, סימן הוא שר שמר בן־גוריון גם אז לא ידע את כובד ההכרעה, לא ידע שזו בכייה לדורות ולשוא הוא מטיל את האחריות לכך על אחרים, אם שידע אך בתוך תוכו לא רצה, לא העיז להכריע הכרעה מרוצה בזיעבד שאחרים מטיל על עצמם את מלאכת המרגלים, והוא את נפשו הציל?

לא. לא הציל.

*

ביתו של מר דוד בן־גוריון לומדים בלהט על ימי שאול ודוד. לא כדור אם זו תורה לשמה בלבד אי לימוד לשם מעשה, מדרש אגדה או מדרש הלכה, הלכה למעשה. ושאול וזרכה שם לתשבחות אישיות ודוד לתפארת איסטרטגית ומדינית. אין נהג שאול עם שבטי ישראל לכוף עליהם מלחמת מצוה — ידוע. וכן דוד, ודאי, מלכים הראשונים שאלו אם שאלו כאורים ותומים. היום שואלים במפלגות, כל ה„א"ם ב"ש ובב"ר, בחברים, והולכים אחרי רבים לרעות. ומס־תבר שחז"ל כבר ראו סכנה זאת ועל כן קבעו הלכות בעניין זה של מלך ומלחמת מצוה. ל־מלחמת מצוה — ואין צריך לאמר שכיבוש חברון ושכם וירושלים היא בגדר זה — אין המלך צריך לשול רשות מסנהדרין, אף לא מסנ־הדרין.

אך אם לא קובעים לב נביא לחזון, לא אורים ותומים לאור ולתום ואף לא הלכה פסוקה, מי קובע?

מרגלים.

ומה פלא שיש כבכיות לדורות.

והדברים לגמרי אינם בגדר מעשה שהיה. מעשה שעבר וכבר מותר לפרסום, כי אם אדרי־בא, הוא מעשה שחייב בפרסום, מכיוון שהוא גם מעשה שיהיה, אולי מחר, אולי הלילה הזה.

כי כשם שאומר רש"י על מחר, „יש מחר ממש, יש מחר שלאחר זמן", כן יש עבר, עבר ממש, אך יש עבר שהוא לא הי־ה.

ומה יהיה אם מחר שוב ייפתח פתח?

שוב יזדונו וחילחלו על כך אנשי היום, אנשי היום הקובע, אנשי הימומים הנובע תוספת ויקר ורמת חיים ושפר ופער. שוב אנשים שנב־חרו לחיות מרוגים ולא „חלוקה", חלוקת הון ושלו, לחם ושעשועים, ולא יהושע בדרנן וכלב בן יפונה, שנים מבין העשרה, שנים שקולים כנגד העשרה, כי להם מימד המחר ומימד הא־מונה והבטחון בלי מיראכות.

ואיך לא תתיפה בכייה לדורות?

איכה?